

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via San Daniele, 88
Tel. 53263 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIRO TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEFSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inozemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVIII - N. 15 (373)

Udine, 15. septembra 1967

Izhaja vsakih 15 dn

OGROŽENI JEZIKI

Materin jezik slehernega je gotovo največja in najdragocenejša človekova dobrina. Jezik je del človekove osebnosti, z njim izraža najbolj svojo osebnost in svoj obstoj. Zato v modernih družbi zatiranje materinega jezika preprečujejo ustavna načela, demokratičnost družbene ureditve in visoka zavest o koekststenci jezikov med ljudmi.

Tudi Slovenci Videmske pokrajine čutimo visoko poslanstvo svojega jezika, ki pa je žal, kot jez. k manjšine, kljub ustavnim načelom italijanske demokratične republike, nepriznan, saj doslej v naši pokrajini nimamo niti ene same šole v materinem jeziku.

V tem smislu, v borbi za priznanje našega materinega jezika, pa je bil za nas pomemben II. kongres mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov, ki je bil 31. julija in 1. avgusta v kraju Issime, nemško govoreči občini v Valle d'Aosta.

Pomembnost tega kongresa ni samo v njegovi resoluciji, ki jo objavljamo posebej, temveč tudi v prisotnosti pomembnih ljudi, med njimi predsednika zasedanja, velikega islandskega poveljnika in Nobellovega nagradjenca Harolda Laxnessa.

Udeleženci kongresa so ugotovili, da se v Italiji žal le delno izvajajo 6. člen italijanske ustave, ki govori o tem, da republika štiti s posebnimi normami jezikovne manjšine. Omenjeni člen le delno izvajajo v deželi Aostii in pokrajinah Bocen, Trst in Gorica.

Zato resolucija upravičeno zahteva, naj začne italijanska republika izvajati popolno in nediskriminatorno omenjeni člen ustave za vse jezikovne skupine v Italiji, ki niso majhne, ter direktno zahteva izvajanje tega člena za ladinsko v pokrajinah Bocen, Trento, Belluno, Videm in Gorica, za slovensko v pokrajinah Trst, Gorica in Videm in za hrvaško v pokrajini Campobasso.

Zanimivo je tudi to, da je kongres izglasoval še posebno resolucijo v korist hrvaškemanjšine v pokrajini Molise, v kateri zahteva ustanovitev enotne srednje šole, ki bi bila enotna za tri občin omejene pokrajine, kjer bi obvezo poučevali srbohrvaški jezik namesto drugega tujega jezika.

Prepričani smo, da bodo resolucije, II. kongresa mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov naletele pri pristojnih italijanskih oblasteh in ustanovah na potrebno razumevanje. Verujemo namreč v demokratičnega duha republike Italije in ustave, saj končno jeziki manjšin tudi svoje prispevajo k splošni kulture in raznolikosti italijanske stvarnosti in sodobnosti. Upamo torej, da kongres in njegove resolucije ne bodo glasovi vpijočih v puščavi, temveč opozorilo, da je treba čim prej od besed in načel preiti k dejanjem. In eno teh dejanj bo zagotovo tudi priznanje slovensčini v videmski pokrajini.

PO NAŠIH VASEH IN DOLINAH

Še vedno živ spomin na strahotni pokol v Torlanu v Krnahtski dolini

Dne 25. avgusta 1944. so nacističisti pobili in zažgali 34 nedolžni ljudi, ki so stanovali v naselju ob križišču ceste, ki vodi proti Ramandolu - Na kraju tega strahotnega pokola niso do danes še postavili niti skromne spominske plošče - Takšen pokol vsekakor terjaja svoje zgodovinsko in spominsko obeležje

To pot se nismo podali v beneške hribe, temveč smo kar ostali na meji med ravnino in hribi. Ostali smo na področju, kjer so naselja mešana, kjer se prepletata furlanska in beneškoslovenska govornica. Prišli smo na področje, kjer stara generacija se zna in govori slovensko medtem ko mlajša in najmlajša generacija žal svoje materinske veče ne zna.

Tako smo se zaustavili od vhodu v Krnahtsko dolino, kjer poteka jezikovna meja med Furlani in Beneško Slovenijo.

Skozi Neme, ki ležijo v prijazni in krotki ravnini, smo se najprej zaustavili v vasi Torlan, ki je 25. avgusta 1944. leta med vojno doživela svoj najstrahotnejši dan v vsej svoji zgodovini.

Ko smo sedeli na gostilniškem vrtu v Torlanu, so nam nasproti še danes ožgani in porušeni zidovi hiš pričali o divjanju fašistov med vojno v teh krajih, ki so s terorjem, pobijanjem nedolžnega prebivalstva in požiganjem hoteli zatreti osvobodilnega duha prebivalcev tega področja. In tragedija Torlana je tragedija številnih, svobodoljubnih vasi širom sveta, ki so morale za svojo svobodo plačati najvišjo ceno.

Ob pogledu na ruševine in požgane hiše je teklo pogovor v vasi Torlan o črnem 25. avgusta 1944. leta, ko je ob sedmi uri zjutraj prispela v vas iz Nem oklepna esesovska kolona, v kateri so bili tudi italijanski fašisti.

Esesovska kolona je najprej opustošila in zažgala vas. Potem pa se je začela racija prebivalstva. Ujeli so štirideset prebivalcev, tiste, ki se jim ni posrečilo pobegniti iz ogrožene vasi. Med zajetimi so bili tudi majhni otroci, ki so jih nacističisti sadistično metali v zrak in ubijali pred očmi staršev. Potem pa so vse preostale signali v hlev, tako ženske kot otroke in jih tam

pobili z mitraljezi. Toda tudi tiste, ki so v hlevu po sreči ostali živi, je čakala kruta usoda. Potem so namreč nacističisti polili hlev z bencinom in ga zažgali, tako da so v njem zgoreli živi in mrtvi.

Pogovor o tragediji v Torlanu smo večkrat prekinili, kajti kljub lepemu dnevu in prijaznemu, toplemu soncu na gostilniškem vrtu, nam je bilo tesno in mrzlo pri srcu. Potem je eden izmed naših sogovornikov pokazal na tipičen furlanski dimnik, ki se je dvigal visoko nad streho gostilne. Vsi smo se ozrli tja in zvedeli za pretresljivo, skoraj neverjetno zgodbo sedemdesetletnega Albina Comellija.

Gostilna stoji namreč prav nasproti hlevu, kjer so nacističisti izvršili svoj nečloveški pokol. Nek esesovski podoficir je hotel »zavarovati« klanje v nasprotistojem hlevu, pa je najprej na dvorišču gostilne naletel na sedemdesetletnega Francesca Biasizzo, ki ga je takoj ubil z dvema streloma iz revolverja. Potem je vstopil še v gostilno in tam pobil celotno družino, razen omenjenega Albina. Albinu se je namreč posrečilo, da se je skril v dimnik in bil hkrati tudi priča umoru lastnih staršev in najbližjih sorodnikov.

Potem je Albino tistega tragičnega dne počakal v svojem skrivališču do prihoda noči, nakar je pobegnil v gozdove in se pridružil partizanom. Še pred odhodom pa se je splazil v hišo, z žepno svetilko našel ostanke svojcev, jih poljubil zadnjikrat in s krvavečim srcem odšel v hribe.

Ko se je Albino po vojni vrnil domov v Torlan, nikakor ni mogel pozabiti vseh krutosti in zverinstev ter je iz globoke žalosti in pretresenosti storil samomor. Tako je nacističistično divjanje še po vojni terjalo zadnjo, strašno žrtev pokola 25. avgusta.

Spet smo pretrgali pogovor, pre-

treseni nad strahotami in čudnimi potmi človeških usod, dimnik na gostilniškem poslopju pa se je ves lep in mogočen risal na sinjini neba v ozadju, in zahotelo se nam je, da bi nam dimnik spregovoril, da bi spregovorile še danes očrnele stene, kajti tistih, živih, ki so bivali med njimi, se ljubili, delali in živeli, ni bilo nikjer več... In samo oni, ne pa stvari in reči, bi lahko najbolje govorili o tragiki vasi Torlan...

Potem smo zvedeli še o tragični usodi Mamme Elisabette De Bortoli, ki so jo Nemci slučajno prezrli v hiši. Sama pa je ob tej priložnosti izgubila kar devet svojih. Sinova Silvana in Antonia, stara 21 in 19 let, moža, starega 55 let ter vnuka Vilmo, 10, Onelio 8, Bruna, 5, Emma 4 in Luciano, staro dve leti. In ko je Mamma Elisabetta De Bortoli 24. januarja, edina preživela iz kroga svoje družine, 1957. leta umrla, so ji na nagrobnik vklesali čudovite besede, ki kratko, a pretresljivo pričajo o materi-mučenici iz vasi Torlan:

«Ko se noč spušča na ravnino, prihajajo neme sence iz Torlana — tvoji sinovi, tvoji vnuki in partizani — in ti si živa — veličastno mirna v bolečini — da bi za vedno vladal na svetu mir».

In ta napis na grobu matere-mučenice iz Torlana nam je nehote vzbudil misel in vprašanje: zakaj pa tukaj, v Torlanu, ni nikjer nobenega spomenika, niti nobene še tako skromne plošče, ki naj bi opozarjala popotnike in prebivalce na strahotno tragiko vasi, ki si še danes ni povsem zacelila ran, pa čeprav sta minili od takrat že več kot dve desetletji.

Mar je koga sram, da bi priznal divjanje in nečloveškost fašistov na tem področju ali pa je morda zadovoljen še z ruševinami in požganinami, češ, saj že ti dovolj pričajo o dogodkih vojnih let. Vsekakor pa to ni prav in takšen pokol vsekakor terjaja svoje zgodovinsko in spominsko obeležje.

(nadaljevanje na 2. strani)

TOLMAČ NAŠIH EKONOMSKIH EMIGRANTOV

„Komite Italijanov v inozemstvu“

Matična dežela naj bi bila bolje seznanjena s problematiko italijanske ekonomske emigracije - V komiteju, ki šteje 40 članov, dva iz Furlanije

Z dekretom italijanskega znanjega ministra Fanfanija je bil ustanovljen 3. avgusta letos »Komite Italijanov v tujini«. Ob tej priložnosti je bilo imenovanih štirideset članov tega komiteja, med katerimi jih trideset pripada italijanskim kolektivom v tujini,

deset članov komiteja pa je predstavnikov državne uprave, ki se ukvarjajo s temi problemi.

Namen ustanovitve omenjenega komiteja je podpora italijanske države idejam tistih italijanskih kolektivov po vseh delih sveta, da bi bila matična dežela boljše seznanjena s problematiko italijanske ekonomske emigracije po svetu, ki je zelo številna.

Med tridesetimi člani komiteja so najrazličnejši predstavniki gospodarskega in kulturnega življenja Italijanov po svetu. Tako najdemo v komiteju dva zdravnika, dva inženirja, tri docente, odvetnika, notarja, dalje so tukaj italijanski delavci, uradniki, komercialisti in voditelji podjetij. Med omenjenimi tridesetimi člani komiteja sta tudi dva člana, doma iz videmske pokrajine. To sta Giacomo Cassan iz Tramonti di Sopra, ki je emigriral v Neunkirchen (Zahodna Nemčija) 1938. leta in Domenico Facchin, prav tako doma iz Tramonti di Sopra, ki živi v Cordobi (Argentina).

Vsekakor bo novo ustanovljeni Komite Italijanov v tujini pomemben pomočnik italijanski vladi, hkrati pa tudi glasnik in tolmač naših ekonomskih emigrantov v tujini, ki jih ni malo. Med njimi pa so tudi številni ljudje, beneški Slovenci, iz naše pokrajine.

POMEMBNA VLOGA NAŠE DEŽELE

Dežela Furlanija-Julijska krajina in Koroška most med srednjo in vzhodno Evropo

Važne izjave deželne odbornika za industrijo in trgovino dr. Marpillera na nedavnem avstrijskem lesnem trgu v Celovcu - Važnost avtoceste Videm-Trbiž-Avstrija

Na nedavnem lesnem sejmu v Celovcu, kjer je zelo številno sodelovala in razstavljala tudi naša dežela, je imel tiskovno konferenco deželni odbornik za industrijo in trgovino dr. Marpillero.

Dr. Marpillero je zbranim novinarjem najprej poudaril, da lahko Furlanija-Julijska krajina in dežela Koroška z nadaljnjim poglobljanjem odnosov veliko storita, da se napetost med Dunajem in Rimom lahko poleže. Nadaljeval je, da se prijateljsko vzdušje, v katerem se vsestransko razvija sodelovanje med deželama prav s pomočjo obeh dežel

razširi na celotne odnose med Italijo in Avstrijo.

V nadaljevanju tiskovne konference je dr. Marpillero nato orisal glavne značilnosti ekonomske strukture Furlanije-Julijske krajine. Govoril je tudi o novem paviljonu na celovškem sejmu ter za prihodnje leto napovedal, da bodo v njem priredili razstavo raznih izdelkov, razdeljenih po strokah.

Ko je dr. Marpillero govoril o celi vrsti pobud naše dežele na gospodarskem področju, ki bodo v prihodnje lahko odločilno vplivale na razvoj sodelovanja z deželo Koroško in sosedno Slove-

nijo, je navedel živo zanimanje v Avstriji za gradnjo pomola 7 in napovedano speljavo avtomobilske ceste iz Vidma v Trbiž in čez Kokovo v Avstrijo.

«Dežela Furlanija - Julijska krajina», je na koncu poudaril dr. Marpillero, «je področje, ki predstavlja most med srednjo in vzhodno Evropo na eni ter Sredozemljem in afriškimi deželami na drugi strani. To vlogo pa bo koristno lahko izvajala le v primeru, če bo med sosednimi deželami Avstrijo, Italijo in Jugoslavijo prišlo do koordiniranega in tesnega sodelovanja na vseh področjih».



IZ NADISKE DOLINE

Položili temeljni kamen za novo mlekarno v Azli

Pretekli ponedeljek se je vršila v Azli slavnostna ceremonija položitve temeljnega kamna za novo zadržno mlekarno, ki jo bodo zgradili lokalni proizvajalci s pomočjo deželni prispevkov.

Mlekarna, ki bo stala okoli 100 milijonov lir, bo imela namen, da se dvigne izkoriščanje mleka v Nadiški dolini, kjer ga sedaj prodajajo zelo poceni ali pa ga predelujejo v malih mlekarnah v posameznih vaseh. Če bodo ukinili mlekarnice in vozili vse mleko v Azlo, bodo imeli živinorejci prav gotovo večje koristi, ker bo kvaliteta proizvodnje znatno boljša.

Cerimonije se je udeležil tudi deželni prisednik za kmetijstvo adv. Antonio Comelli in nekateri deželni svetovalci, župani občin Nadiške doline, zastopniki inšpektorata za gozdarstvo in kmetijstvo, zastopniki direktnih obdelovalcev, konzorcijev mlekar, živinorejcev in zastopniki raznih drugih kmečkih zvez. Temeljni kamen je blagoslovil domači župnik g. Jožef Krajnik, nato pa je predsednik mlekarne Giuliano Tropina podal pozdravni govor. Nato so govorili še: predsednik direktnih obdelovalcev komendator Luca, deželni svetovalec dr. Titta Angeli, poslanec Mario Lizzero, ob koncu pa tudi odbornik adv. Comelli. Vsi so poudarjali bodoče perspektive razvoja kmetijstva v Nadiški dolini in pa važnost valorizacije lokalne mlekarske proizvodnje.

Popravilo in ojačenje vodovoda

Pretekli teden so v Štupci pričeli s popraviljem in jačenjem vodovoda, ki v tem kraju prečka strugo. Delo, ki ga bodo izvedli, bo namreč zadrževalo, da bi ob hudih neurjih voda trgala in odnašala vodovodne cevi. Stroški bodo znašali okoli tri milijone lir.

Umrli je najstarejši mož

Ni dolgo od tega smo pokopali Zvana Blazutiča iz Špetra. Bil je star 94 let in je bil verjetno najstarejši mož špeterske občine. Po pokopu je bil krojač, zato je bil poznan daleč naokoli po Nadiški dolini. Njegovega pogreba se je udeležilo zelo dosti ljudi. Zapušča dva sina, pri katerima je živel.

Poroka

Vaščani iz srca čestitajo Dinu Fasanu iz Špetra, ki se je pred nedavnim poročil z uradnico Guglielmino Tomat iz Čedad. In jima želijo dosti veselih dni v skupnem življenju.

Nesreča ne počiva

V bolnico so morali peljati 59 letno Natalijo Berngach iz Azle, ker je padla po stopnicah in se močno udarila v glavo. Ozdravila bo v desetih dneh.

Podbonesec

50 milijonov lir za ureditev cest

Občinski svet, ki se je sestal pred nedavnim za izredno zasedanje, je sklenil, da bo dal delat nekemu profesionistu načrt za popravilo pokopališč v Erbeču, Roncu in Mersinu in za asfaltiranje cest Landar-Dolenji Mersin in Brišče-Ronec, za kar se predvideva 50 milijonov lir stroškov.

Nadalje je občinski svet pooblastil župana, da prosi deželo za prispevek, s katerim bodo uredili kolovoz v Krasu. Odobrili so tudi prispevek, ki ga bo dala občina

na za prevoz otrok, ki obiskujejo otroški vrtec v Tarčetu in za nabavo knjig šoloobveznim otrokom.

Ustanovili so lovsko rezervo

Podboneski občinski teritorij je definitivno smatran za lovsko rezervo in so ga dali v najem lokalni lovski sekciji, ki bo morala, kot to potrjuje s svojim dekretom deželno odbornišvo za kmetijstvo, plačevati letno 47.900 lir.

Rekordno število prehodov v obmejnem pasu

Meseca avgusta je mali obmejni promet v obmejnem pasu Nadiške doline in Slovenije dosegel s 171.305 prehodi rekordno število. Še nikoli doslej niso zabeležili v enem samem mesecu tolikšnega prometa. Mejo je preko-

IZ KANALSKE DOLINE

Smučali se bodo skozi vse leto

V Kraju Sant Antonio pri Trbižu bodo še letos zgradili smučišče iz plastične mase in vlečnico. To bo prvi takšen objekt v naši deželi, njegova prednost pa bo v tem, da bo omogočal smučanje skozi vse leto. Pozimi bo namreč smučišče iz plastične mase nadomestil sneg.

Investicija, ki znaša okoli 40 milijonov lir, predvideva poleg smučišča in vlečnice v dolžini 300 metrov še izgradnjo bara v kmečkem stilu pri zgornji postaji. Sredstva v to napravo bo investirala «Ente per le Tre Venezie». Istočasno bodo uredili tudi turistično pot, ki bo kraj povežala s Trbižem.

Pobuda je zelo zanimiva ter jo bodo smučarji prav gotovo z veseljem pozdravili, saj pravzaprav takšnih prog nimamo, medtem ko število smučarjev narašča iz leta v leto. Kanalska dolina bo kot prvi kraj v naši deželi postal skozi vse leto zanimiv smučarski center: pozimi zaradi številnih prog pri Trbižu in na Višarjih, že prihodnje leto pa tudi zaradi plastičnega smučišča.

V Trbižu odkrili freske iz XV. stoletja

Med obnavljanjem trbiške župne cerkve, ki je posvečena sv. Petru in Pavlu, so pretekli teden odkrili več fresk iz XV. stoletja. Tu di v absidi templja so našli sledove barv, iz česar se da sklepati, da je bila tudi ta poslikana takrat, ko je bila zgrajena cerkev. Kot znano, je bila sedanja cerkev sezidana leta 1445 na kraju, kjer je bila nekoč kapela. Ni izključeno, da so v sedanjih strukturah, restavrirane leta 1960, delno ohranjene prvotne.

Ob tem odkritju je takoj prišel v Trbiž direktor urada za varstvo spomenikov g. Ezio Belluno, da je sam nadzoroval to delikatno delo.

Vaški praznik v Beli peči

Zadnje avgustovo nedeljo je bilo v Beli peči izredno veselo. Vaškega praznika, ki so ga slavili to nedeljo, se je udeležila tudi «banda» iz Buie in znana folklorna skupina iz Jesenic na Gorenjskem. Zvečer se je vršila nogo-

račilo 119.242 italijanskih državljanov in 50.951 jugoslovanskih, iz kmetijskih razlogov pa je bilo vsega skupaj 1.112 prehodov. Kot običajno se je seveda največji promet vršil skozi Štupco, kjer so zabeležili 166.521 prehodov, skozi Učjo 960, skozi Polavo pri Čepleskih v sovodenjski občini 872, skozi most Mišček 722, skozi Most na Nadiži v tipanski občini 395, skozi most Klinec 354, Robedišče 822, Solarje v dreški občini 605, Boketo pri Topolovem 94, skozi Teleferiko v Dreki in skozi Kum pa je bilo 16 prehodov.

Deželni prispevek za pokopališče v Briščih

Ni dolgo od tega so dali na občini v zakup dela za ureditev pokopališča v Briščih, ki ga je močno poškodovalo zadnje neurje. Stroške, ki znašajo 3 milijone in pol, bo krila dežela.

Za kolovozne poti v Mersinu

Deželni odbor za kmetijstvo je pred nedavnim potrdil načrt za ureditev kolovoza v Gorenjem in Dolenjem Mersinu. Načrt predvideva tri milijone in 110 tisoč lir stroškov, za katere bo dal deželni odbor 87,50 odstotkov prispevka.

metna tekma med poročenimi in neporočenimi. Izredno dosti ljudi je prišlo na «žegnanje» tudi iz sosednje Koroške.

Fojda

Kmetje iz Čampeja grozijo, da ne bodo volili

Kmetje iz Čampeja, ki so se nalašč sestali pretekli teden, so se domenili, da ne bodo volili pri prihodnjih političnih volitvah, če pristojne oblasti ne bodo uslišale njihove prošnje, da bi bil dovoljen lov na divje prašiče, ki jim neprestano delajo škodo na poljih. Tu di v teh dneh so se prikazale tolpe te divjadi in uničile mnogo pridelkov, zlasti koruze. Največ škodo so utrpeli kmetje iz občine Sv. Lenart, Prapotno in v vaseh Tojan, Drejan in Čampej v fojdski občini.

Uredili bodo dve cesti

Občinska administracija je dala tele dni v zakup dela za ureditev in asfaltiranje dveh občinskih cest in sicer ono, ki vodi iz Ronk v kraj «Krosade», za katero se predvideva 15 milijonov in pol lir stroškov in drugo, ki pelje od skupine hiš «Bergum» proti državni cesti, ki vodi v Čedad. Stroški za to zadnjo bodo znašali okoli 12 milijonov lir.

Umrli je najstarejši vaščan

Umrli je najstarejši mož naše vasi: Vigio Guerra. Star je bil 94 let. Tudi njegova žena Katarina Rojatti, ki je umrla lani, je dočakala visoko starost: 91 let. Zakonca sta malo pred ženino smrtjo praznovala 70-letnico poroke. Pogreba dobrega starčka se je udeležilo izredno dosti domačinov.

Iz Krnatske doline

Za cesto v Romandol

Pred nedavnim je deželno prisedništvo za kmetijstvo sporočilo našemu županu, da da lahko v delo utrjevanje zidov in pobočij ob cesti, ki vodi v Romandol. To delo bo stalo 9 milijonov 690 tisoč lir in bo krito na podlagi zakona od 15. marca št. 2.

Delo bo dal izvesti inšpektorat za gozdarstvo v Vidmu.

Za dvig hribovskega gospodarstva

Deželni odbor je na svoji zadnji seji na predlog odbornika adv. Comellija sprejel vrsto ukrepov, ki zadevajo kmetijstvo, bonifikacije in hribovsko gospodarstvo na splošno, za kar bo dežela potrošila več kot eno milijardo lir. Nekaj bodo prejeli tudi naši hribovski kraji in sicer so dodelili 10 milijonov lir za ureditev Tera v občini Brdo, 10 milijonov lir za ureditev hudournika v Tavorjani, 7 milijonov lir za regulacijo Bistrice (Chiarò) in pogozdovanje, 15 milijonov lir za ureditev vodov, in pogozdovanje v občini Fojda, 7 milijonov lir in pol za ureditev potoka Grions v tipanski občini, 20 milijonov lir za obnovo kstanjnih gozdov, ureditev cest in regulacijo hudournika Erbeč v srednjski občini; nad 170 milijonov lir pa so nakazali hribovskemu bazenu zgornjega Timenta in Bele, 90 milijonov lir pa hribovskemu bazenu Julijskih Predalp.

Vedno na predlog adv. Comellija, ki je odbornik za kmetijstvo, je deželni odbor sprejel sklep, da se dodeli nekaterim občinam posebne prispevke, podpore in nagrade za dvig gozdnega in živinorejskega patrimonija. Zainteresirane občine pri nas so sledeče: Reziža bo dobila 10 milijonov lir za ureditev ceste Barman-Liščeca in Sv. Lenart 12 milijonov 250 tisoč lir za most, ki vodi preko hudournika Kosca v Skrutovem. Ob koncu je odbor sprejel tudi program intervencij posameznim skupnostim kot so zadržni hlevi, mlekarne in kmečke zadruge.

Iz Idrijske doline

Iz občinske seje

Na zadnjem zasedanju občinskega sveta so med drugim sklenili, da bodo vzeli 7 milijonov in 660 tisoč lir posojila, da bodo uravnovesili obračun za leta 1966. Razpravljali so tudi o možnostih, da bi ustanovili konzorcij za tajništvo skupno z občino Dolenje. Sklenili so tudi, ki bo stala približno 15 milijonov lir.

Nesreča pri delu

Zelo hudo se je urezala v roko, ko je kosila seno, 25 letna Evelina Specogna. V bolnico so izjavili, da bo ozdravila v dveh tednih.

Poroke

Poročil se je naš vaščan Rinaldo Valentin Londero z Lauro Bolzico iz Čedad. Prijatelji jima želijo mnogo sreče na skupni življenjski poti. Enako želijo tudi Karli Turko, ki se je tudi pred kratim poročil s Sergijem Morandijem iz Čedad.

Iz Rezjanske doline

Deželni prispevek za mlekarno v Koritih

Deželno prisedništvo za kmetijstvo je dodelilo rezjanski občini 300 tisoč lir prispevka za nabavo nekaterih priborov v mlekarni v Koritih. Ljudje v tej zakotni vasi, ki leži na pobočju Kanina, so se pred enim letom ustanovili zadržno mlekarico. Sedaj, ko delajo sir skupaj, vsi združeni, predelajo vsak dan skoraj 200 litrov mleka. Planinski sir iz Korit je zelo iskan na furlanskem trgu, ker je izredno okusen in masten in bo sedaj, ko ga izdelujejo v mlekarni, še pridobil na ceni. Prej

je namreč vsaka družina zase izdelovala sir doma še po srednjeveškem načinu, sedaj pa, kot smo povedali, so stopili v zadrugo.

Seja občinskega sveta

Dne 2. septembra se je sestal občinski svet, da je razpravljal o nekaterih zelo važnih problemih. Med drugim so sklenili, da bo občina vzela 4 milijone in 620 tisoč lir posojila za uravnoteženje lanske in predlanske občinske bilance. Razpravljali so tudi o cesti, ki vodi v Liščeca, katero nameravajo v kratkem asfaltirati.

TAVORJANA

Zgradili bodo vodovod in razširili cerkev

Občinski odbor je pred kratkim potrdil načrt za gradnjo novega vodovoda v Drejanu, za kar bodo potrošili 2 milijona in 700 tisoč lir, ki jih dala dežela.

Občinska gradbeniška komisija je te dni dala dovoljenje za gradnjo nove stanovanjske hiše, v kateri bodo tudi garaže in mehanična delavnica. Sprejela je tudi načrt za razširitev župnijske cerkve v Tavorjani.

Huda prometna nesreča

Dne 2. septembra se je zelo hudo ponesrečil 39 letni Aldo Feletti, ko se je peljal s svojim motorjem proti Vidmu. V bližini vasi Moimacco se je zaletel v kmečki voz, ki ga je upravljal Giuliano Tropina iz Azle, ko je peljal na videmski trg prodajat drva. Pri zaletu se je Feletti zelo udaril v glavo. Prepeljali so ga v videmsko bolnico, kjer so si pa zdravniki za njegovo ozdravljenje pridržali prognozo.

V čedadsko bolnico so morali peljati tudi 64 letno Marijo Cudicio, ker je padla v domači hiši in si zlomila levo nogo. Ozdravila bo v enem mesecu.

KRATKE NOVICE

SV. LENART - V čedadsko bolnico so morali peljati 12 letnega Antona Braccialija, ker si je pri kopanju v Erbeču zlomil prst leve noge. Ozdravil bo v 20 dneh.

SOVODNJE - Poročila se je Marija Medves z Marijem Mianijem iz Čedad. Znanci jima čestitajo in želijo mnogo srečnih dni v zakonskem stanu.

Iz prve strani

Po naših vaseh in dolinah

Sonce se je že nagibalo k zatonu, ko smo se skozi Ramandol, ki mu prav tako ni bilo priznane v vojni, vračali nazaj proti Vidmu. Pot je bila obupna, v Ramandolu pa nas je presenetila arhitektura cerkve, zgrajena v nam znanem stilu škofjeloške šole. Se en dokaz več, kako tesne so nekoč bile v zgodovinski zvezi med osrednjo Slovenijo in Benečijo.

Vidno smo se oddahnili, ko smo nekaj pred Čento spet zapeljali na asfalt. Pozdravil nas je Ter, divji, neukročni Ter in spet smo bili na glavni cesti proti Vidmu. Toda molčali smo, saj so se naš spet dotaknile smrtne peroti krute zgodovine, ki je bila tako neprizanesljiva med vojno v teh krajih. Najboljši zgled in opomin za to je bil naš obisk v vasi Torlan.

Bil je že večer, ko smo spet prišli v Videm.

Resolucije II. kongresa mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov

Na II. kongresu mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov in kultur, ki se je vršil v Issime (občina z nemškim jezikom v Dolini Aoste), so zbrani delegati, ki so zastopali vse jezikovne manjšine v Evropi, izglasovali več resolucij. Zaradi njih pomena in važnosti jih tu spodaj objavljamo.

«II. kongres mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov in kultur,

upoštevajoč, da je slovenska narodna manjšina na Tržaškem, v goriški in videmski pokrajini izpostavljena diskriminacijskemu ravnanju tudi glede na njeno razdelitev v treh pokrajinah,

Zahteva, da pristojni organi (vlada in dežela) izvajajo v duhu in črki ustanov načela o enakosti pravic in ravnanja državljanov, ki govorijo drugačne jezike in narčne od italijanskega, in štiti ter valorizirajo njihovo etnično in kulturno bogastvo. Zato je pravično in potrebno, da se načela uresničujejo tudi v korist vse slovenske narodne manjšine, pa naj prebiva kjerkoli v teh treh pokrajinah, in to predvsem z razširjenosti zakona o slovenskih rolih na videmsko pokrajino, da bodo lahko tamkajšnji prebivalci deležni pouka v materinem jeziku.

Zahteva končno, da se razveljavijo vsi tisti zakoni in pravne norme, ki jih je izdal fašizem v raznarodovalne namene, ki so še vedno v veljavi.

Issime, 1. avgusta 1967.

Sklepna resolucija kongresa pa se glasi:

«II. kongres mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov in kultur, ki je bil v občini nemškega jezika v deželi Aosti, Issime v dneh 31. julija, 1. avgusta 1967,

predpostavljajoč, da se člen 6. italijanske ustave glasi: «Republika štiti s posebnimi normami jezikovne manjšine», ne glede na njihovo številčnost in teritorialno razporeditev,

upoštevajoč, da raznolikost kultur predstavlja dragoceno obogatitev življenja države,

glede na to, da je bil imenovan člen ustave le delno izveden v deželi Aosti, v pokrajinah Bocen, Trst in Gorica.

zahteva popolno in nediskriminatorno uresničitev člena 6 ustave za vse jezikovne skupine v Italiji: francosko in provansalsko v deželi Aosti ter pokrajini Torino, okcitansko v pokrajini Cuneo, nemško v deželi Aosti ter pokrajinah Vercelli, Novara, Bocen, Trento, Belluno in Videm, ladinsko v pokrajinah Bocen, Trento, Belluno, Videm in Gorica, slovensko v pokrajinah Trst, Gorica in Videm, hrvaško v pokrajini Campobasso, katalonsko v pokrajini Sassari, grško v pokrajini Reggio Calabria in Lecce ter albansko v pokrajini Palermo, Reggio Calabria, Catanzaro, Cosenza, Matera, Lecce, Taranto, Foggia, Avellino, Campobasso in Pescara.

Zahteva:

1. Proučevanje materinega jezika in pri tem proučevanju naj imajo prednost učitelji, ki so rojeni in prebivajo v treh narodnostno mešanih področjih in poznajo jezik prebivalcev.

2. Podpiranje razvoja etnične kulture tudi s pomočjo prispevkov raznim kulturnim ustanovam narodne manjšine.

3. Valoriziranje etničnega in kulturnega bogastva manjšin in prebivalcev dežele.

Obrača se na zakonodajne in izvršilne organe Italijanske republike, da ob upoštevanju duha, ki je preveval prepoved in odporniško gibanje, uresniči čl. 6 ustave

po devetnajstih letih svečane proglasitve republiške ustave».

V korist hrvaške manjšine v pokrajini Molise pa je kongres izglasoval resolucijo, katero je naslovil na oba doma parlamenta, na republiško vlado, pokrajinskim upravam dežele Molise, Turistični ustanovi v Campobasso, občinskim upravam v Acquaviva Collecroce, Montemitro in San Felice ter predstavnikom političnih strank, in v kateri zahteva, da

se ustanove zavzemajo za izvedbo čl. 6. ustave tudi v tistih krajih, in še posebno pa zahtevajo.

1. Ustanovitev enotne srednje šole, ki bi bila enotna za omenjene tri občine in v kateri bi obvezno poučevali srbohrvatski jezik namesto drugega tujega jezika.

2. Namestitev v osnovnih šolah in vrtcih učiteljev, ki poznajo srbohrvatski jezik.

3. Ustanovitev kulturnih krožkov, ki bodo valorizirali jezikovne

posebnosti prebivalcev teh treh občin.

4. Postavitev dvojezičnih napisov in tiskanje turističnih prospektov, v katerih naj se omeni prisotnost manjšine.

Poleg teh resolucij je kongres izglasoval še posebne resolucije za nemško, francosko in katalonsko manjšino. Vse resolucije so bile poslane odgovornim oblastem in organom, ki bi morali skrbeti za izvajanje člena 6. republiške ustave.

Tre risoluzioni votate dal II. Congresso internazionale per la difesa delle lingue e culture minacciate

Il II congresso dell'AIDLCM (Associazione internazionale per la difesa delle lingue e delle culture minacciate), riunito ad Issime (Valle d'Aosta) nei giorni 31 luglio e 1° agosto 1967,

CONSIDERANDO che la minoranza nazionale slovena del territorio di Trieste, della provincia di Gorizia e della provincia di Udine è soggetta ad un trattamento discriminatorio anche per quanto riguarda la sua diversa posizione delle tre province;

CHIEDE che gli organi interessati (Governo della Repubblica e Regione Friuli-Venezia Giulia) applichino, nello spirito e nella lettera, i principi costituzionali di uguaglianza di diritti e di trattamento nei confronti di tutti i cittadini parlanti lingue e dialetti diversi dall'italiano, e ne tutelino e valorizzino il patrimonio etnico-culturale. E' pertanto giusta e necessaria l'attuazione di detti principi anche nei confronti della minoranza slovena di tutte le province, estendendo la legge sulle scuole slovene alla provincia di Udine per rendere ivi possibile lo insegnamento nella lingua materna;

CHIEDE infine l'abrogazione di tutte le leggi, i regolamenti ecc. d'ispirazione fascista tuttora in vigore.

Il II congresso dell'A.I.D.L.C.M. (Associazione internazionale per la difesa delle lingue e delle culture minacciate), riunito ad Issime — comune di lingua tedesca della Valle d'Aosta — nei giorni 31 luglio - 1° agosto 1967,

PREMESSO che l'art. 6 della costituzione italiana stabilisce: «La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche», indipendentemente dalla loro consistenza numerica e dalla loro ubicazione geografica,

RITENENDO che la varietà delle culture è un prezioso arricchimento della vita di un Paese,

CONSIDERATO che fino ad oggi il detto articolo ha avuto parziale applicazione solo per quanto riguarda la Valle d'Aosta e le province di Bolzano, Gorizia e Trieste,

CHIEDE l'applicazione totale e indiscriminata dell'art. 6 a tutte le minoranze di lingua: francese e franco-provenzale (Valle d'Aosta e provincia di Torino); occitana ossia provenzale (province di Torino e Cuneo); tedesca (Valle d'Aosta; province di: Vercelli, Novara, Bolzano, Trento, Verona, Vicenza, Belluno, Udine); ladina dolomitica e friulana (province di: Bolzano, Trento, Belluno, Udine e Gorizia); slovena (province di Udine, Gorizia, Trieste); croata (provincia di Campobasso); catalana (provincia di Sassari); sarda (province di Sassari, Nuoro, Cagliari); greco (province di Reggio Calabria e Lecce); albanese (province di: Palermo, Reggio Calabria, Catanzaro, Cosenza, Matera, Lecce, Taranto, Foggia, Avellino, Campobasso e Pescara; vedere proposta di legge

n. 1326 alla Camera dei Deputati in data 30-6-1964), attraverso:

a) l'insegnamento della lingua o del dialetto materno, dando la preferenza agl'insegnanti autocotoni o conoscenti la lingua della minoranza;

b) l'incoraggiamento allo sviluppo della cultura etnica, anche mediante sovvenzioni a circoli, biblioteche, teatri ed organizzazioni culturali;

c) la valorizzazione delle tradizioni artistiche popolari e della cultura regionale in genere;

FA APPELLO agli organi legislativi ed esecutivi della Repubblica italiana affinché, ispirandosi alle nobili tradizioni del Risorgimento, vogliano — a 19 anni dalla promulgazione della Costituzione democratica — attuare questo principio fondamentale.

L'Associazione Internazionale per la Difesa delle Lingue e delle Culture Minacciate (AIDLCM), riunita nel suo 2° congresso a Issime (Valle d'Aosta), il 31 luglio ed il 1° agosto 1967,

CONSIDERATO che nel Molise, da oltre cinque secoli, vivono delle colonie di lingua serbo-croata (dialetto štokavo-ikavo), ridotte ormai ai comuni di Acquaviva Collecroce, Montemitro e San Felice, nei quali detto idioma è tuttora parlato;

RITENUTO che il patrimonio linguistico è parte integrante di una civiltà ed è degno di tutela ai fini storici e culturali, al pari di ogni altro patrimonio artistico;

RILEVATO che tale patrimonio, conservato fino ad oggi con la sola tradizione orale, attualmente non è in alcun modo tutelato con norme legislative o provvedimenti idonei a meglio preservare la singolare manifestazione di cultura popolare;

RITENUTO inoltre che, per l'art. 6 della costituzione della Repubblica, le minoranze lingu-

Čuda slovenskega podzemlja

Menda ni treba posebej povedati, da je najdaljša kraška jama v Sloveniji svetovno znana Postojnska jama. Po velikosti je tretja na svetu, saj znaša skupna dolžina vseh njenih hodnikov vključno Pivke in Črne jame nad 24.000 metrov. Pa tudi sama Postojnska jama meri po podatkih inštituta za raziskovanje krasa natančno 16.424 metrov.

Vendar pa Postojnska jama ni edina tovrstna zanimivost v Sloveniji. Poleg nje je še nadaljnjih 30 podzemeljskih jam, katerih dolžina znaša najmanj 500 do 1000 metrov, nekaj jam pa je še dosti večjih. Tako je za postojnsko najdaljša Križna jama pri Ložu, katere dolžina znaša 6949 metrov. Le malenkost krajša je Predjama pri Bukovju blizu Postojne, njeni hodniki so dolgi 6253 m. Po več kot 5 kilometrov so dolge Karlo-

vica (Velika in Mala) pri Cerknici, Škocijanske jame pri Divači in Planinska jama pri Planini. Na sedmem mestu po dolžini (namreč 3243 metrov) je Pološka jama pri Tolminu, kateri sledijo Najdena jama pri Planini, Zelške jame v Rakovem Škocijanu, Kačna jama pri Divači (skoraj 2000 metrov) in Dimnice pri Markovščini, ki še vedno merijo 1230 metrov.

Najgloblje brezno v Sloveniji je Jazben na Banjški planoti, ki doseže globino 365 metrov. Sledi mu Habečko brezno v Koševniku nad Idrijo, ki je globoko 336 metrov. Na tretjem mestu je Kačna jama pri Divači, globoka 304 metre. Samo meter manj znaša globina Slivarskih ponikev med Slivjem in Markovščino. Najmanj 100 metrov globokih brezen pa je v Sloveniji skupno okoli šestdeset.

Važno za kmete Zdravniška pomoč kmečkim upokojemcem

V državnem uradnem listu št. 146 je bil 13. junija t.l. objavljen dolgo pričakovani zakon št. 369 z dne 29. maja 1967 o zdravniški pomoči za kmečke upokojemce.

Znano je, da kmečki upokojemci doslej niso imeli brezplačne zdravniške pomoči. Uživali so jo le toliko časa, dokler so bili sposobni opravljati vsa kmečka dela. Takšno stanje je povzročilo marsikateri družini hude skrbi in znatne stroške v primeru boleznih upokojemca. Sedaj je konec takšnih nevarnosti. Novi zakon določa brezplačno zdravniško pomoč za vse kmečke upokojemce potom njihove bolniške blagajne. Za zdravljenje specifičnih starostnih bolezni je določen neomejen čas. Za zdravniški pregled je treba prinesiti s seboj le pokojninsko knjižico.

Enake ugodnosti so z istim zakonom priznane tudi upokojenim kolonom in spopolinarjem ter brezposelnim in začasno odpuščenim delavcem. Za kritje teh stroškov bo vsak zavarovanec — neposredni obdelovalec — plačal za letošnje leto približno 2500 lir in ženske po 1600 lir prispevka.

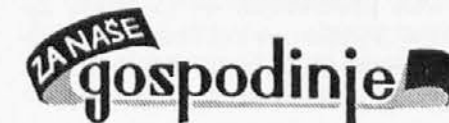
Družinske doklade za kmečke družine

Dne 5. julija je bil končno veljavno odoben zakon o dokladah za kmečke družine.

Po tem zakonu bodo prejeli denarno doklado družinski — neposredni obdelovalci, spopolnarji in koloni, ki so vpisani kot delovne enote v pokojninsko zavarovanje in imajo v svoje breme otroke ali njim izenačene osebe.

Doklada znaša 22.000 lir letno z veljavnostjo od 1. januarja 1967 in bo izplačana za vsakega otroka v breme (sinove, hčere, brate, sestre, vnuke) do 14 let starosti odn. do 21 let, če obiskuje srednje šole in do 26 let, če obiskuje vseučilišče. Enako doklado prejmejo tudi oni družinski člani, brez oziroma na starost, ki so telesno ali duševno nesposobni za pridobitno delo.

Prošnjam, katere bo sprejemal Zavod za socialno varnost INPS, bo treba priložiti družinski list, šolsko potrdilo za dijake, zdravniško potrdilo za nesposobne in za posebne primere še kaj drugega.



Vsaka dobra gospodinja ve, da parket ne sme namazati z loščilom, dokler z njega ne očisti vseh madežev. Če so madeži samo od vode, je dovolj, če jih podrgnemo s smrkovim papirjem ali z žičnato ščetko. Mastne madeže je treba očistiti s terpentinom ali triklor-etilenom in jih potem posuti s pudrom, ki posrka vase še zadnjo maščobo. Večje mastne madeže na debelo posujte z vročim pepelom in počakajte tako vsaj tri ure, nato pa jih podrgnite še s ščetko, namočeno v vroč detergent.

Vroč polno steklenico ohladimo, četudi nimamo hladilnika: ovijemo jo z mokro frotko ter jo pustimo na zraku, najbolje na prepihu.

Madeže od saj odstranimo z raztopino vinskega kamna ali z gosto kašo iz krede in bencina. Zatem dobro izperemo.

Zadrge se kaj rade zatikajo. Dobro bodo tekale, če jih včasih malo nadrgnemo z ostankom sveče ali s trdim milom.

Žimnice, polnjene s pravo žimo, pokvarimo, če jih iztepamo. Take žimnice je treba le krtačiti ali čistiti s sesalcem.

- ŽIVALSKA ZGODBA -

Na nekem dvorišču, kjer je bilo mnogo raznovrstnih živali, so se nekega dne sešli k posvetovanju. Zbrali so se za gnojiščem, da se pogovore o neki zelo važni zadevi. Puran je globoko povsobil nos, gosak je nagnil glavo ter z enim očesom gledal v oblake, petelin pa je zao-krenil vrat. Le racman je kimal z glavjo.

Zacel je gosak:

— Mi smo se, bratje perutninarji, zbrali, da rešimo neko zelo resno vprašanje. Mi štirje, kakor tudi nase spostovane soproje in številni narasčaj, smo neprestano v strasnem položaju. Zmerom nam preti nevarnost od nase gospodinj. K njej prinajajo večkrat gostje, in mnogokrat se znajde marsikak naš sorodnik rumeno spečen na njeni mizi.

— Kaj pa naj ukrenemo, — so ga vprašali tovariši.

— Da zbežimo na varnejši kraj, kjer nam ne bo neprenehoma grozil noz pod vratom.

— Toda kam?

— V gozd! Tam živi toliko živali brez skrbi in strahu!

— Ne, ne, tja pa ne grem niti za živo glavo! Tam so lisice! — je zaklical petelin.

— In volkovi! — je zagodrnjal puran.

— Potem pa nekam ven na polje. Bomo že našli kako primerno drevo, kjer bomo lanko predivali kot druge ptice.

— Pa jaz? — je vprašal racman.

— Poiskali bomo drevo, v katerem se boš skrila, — mu je odgovoril gosak.

In so se odpravili. Sporazumeli so se, da ne morejo vzeti s seboj svojih mnogoštevnih družin, ker bi se med seboj ravsali.

Srečno so prešli skozi vrt in se izmuznili na polje. Hodili so že dolgo. Gosak in racman sta postala kmalu žejna in sta na široko odprla kljun. Toda kako bosta našla vodo in pripravno drevo za svoje bivališče. Ker je racman le polagoma racal na koncu sprevoda, so prišli po dolgi hoji do kmetije, kjer so se sprehajali kokoši, purani, race in golobi. Prispevši štirje begunci so se pomešali med nje. Napili so se vode, dobili pa so tudi koruzo. Toda medtem, ko so se gostili in spoznavali z novo družbo, je gospodinja, ki ji je pomagal pes, ujele dva večja piščanca in ju odnesla, kljub močni graji ostalih živali, v hišo.

Potniki so se prestrašeni spogledali. Nato pa so se odstranili in se odločili, da zbeže proč. Toda kam naj zbeže? V gozd ne smejo, na polju pa ni niti vode niti bivališča!

— He, zdaj pa sem se domislil nekaj pametnega, — je gosak zaklical veselo. — Vrnili se bomo nazaj, toda jedli bomo samo toliko, da bomo ostali pri življenju. Opazil

sem, da gospodinja nikdar ne lovi mršavih živali, temveč samo rejne.

— Tako je, tako je! — so pritrdili petelin, puran in racman.

In — so se vrnili.

Že se je bližal večer. Velika armada njihovih soprog in otrok je bila zbrana pred hišo, kjer so čakali na večerjo. Na pragu se je pojavila gospodinja s korcem koruze. Razmetavala jo je polne pesti na levo in desno, samo da bi vsakdo dobil svoj del.

Ko so potniki videli, kako rume-

na zrna padajo po tleh kakor toča in kako se vse živali po de za njimi, so popolnoma pozabili na svojo obljubo. Gosak je kar legel na tla in začel zobati, racman je razprostrl peruti in požiral kar po tri zrna naenkrat, petelin je tako naglo kljuval po zrnih, kot bi tiktakala ura, puran pa je preskakoval piščeta in račke in jih podiral po tleh in zrna lovil kar v zraku. Ko so si že dodora napolnili svoje golše, so odšli leno z ostalo družbo spat.

In tako je ostalo vse, kakor je bilo pred njihovim begom, pri starem,

Pogumni vrabec

Letal je vrabec po svojih opravkih in spotoma našel peščice bombaze. Zveselil se je, pobral peščice in odletel k starki z belo ruto na glavi.

— Očisti-ti-ti! — je začivkal in spustil peščice starki v krilo.

Starka je brez besede potegnila iz peščice prejo in jo izročila vrabcu. Vrabec je odletel k pastirjevi ženi, ki je nosila ogrlico iz petnajstih kovanih kopejk, in začivkal:

— Otri-tri-tri!

Pastirjeva žena je brez besede prejo otrla. Vrabec jo je vzel in odletel k dekletu s štiridesetimi kitkami:

— Spredi-di-di!

Dekle je brez besede spredlo iz preje niti. Vrabec je vzel nitke in odletel k tkalcu, ki je nosil križasto haljo, in začivkal:

— Stiki-tiki-tiki!

Tkalec je brez besede stkal sukno. Vrabec je odletel h krojaču, ki je nosil copate z zelenimi petami, in začivkal:

— Sešij-šij-šij!

Krojač je vzel vrabcu mero in mu sesil prelepo haljico. Vrabec si jo je oblekel, se prepasal in čisto je bil podoben drznemu džigitu. Napihnil se je, dvignil nos in odletel na dvor. Priskakijal je do prestola, na katerem je sedel car v zlati halji, in začivkal:

— Ali ni moja haljica lepša? Ali ni moja haljica lepša?

Car se je zjezil in zavpil:

— Rabelj!

Prinzel je prvi dvorni rabelj. Car je velel:

— Kaj blede ta vrabec? Kaznuj ga!

Prvi dvorni rabelj je zamahnil s svojo krvavo sekuro, ampak kje bo vrabca zadel! Vrabec je prhnil in odletel na okensko polico, rabelj pa je presekala na dvoje — carja. Vrabec se je zveselil in vsemu svetu začivkal:

— Carja so razpolovili in meni je odleglo!

Tako je car končal, vrabec pa dočkal, kar je želel.

Strah v koruzi

Butalcem se je ohetala dobra letina. Na njivi je stala turščica, mogovna je bila kakor hrastova gosca, na steblih so rumeneli storzi, vsak storž je bil za dva. Zadovoljno so kimali Butalci: «Znamo pa, znamo!», in so modro dostavili: «Da nam te toča ne bi prišla nad koruzo ali medved! Ali pa skušnjava! Ludi skušnjava je grdo škodljiva stvar».

Pa je bil vroč dan in je zapazil čuvaj: koruza se čudno giblje — zdaj v teh vrhah, zdaj v onih — nekaj se motovili v koruzi!

Stopil je in iskal može. — Može so bistro gledali, majali so kose glave; župan pa je del: «Toca to ni, medved tudi ne; točo in medveda čutiš in vidiš drugače. Nekaj pa je vendarle in nam lahko prinese neizmerno škodo. Može, kaj vam pravim — to je skušnjava! Ne vidiš je, ne čutiš je, potem pa je prepozno. Čuvaj, nič ne odlasaj, odprti bukve, ki se jim pravi, Kolomon' in prični brati litanije!».

Čuvaj je pričel, vsi so mu odgovarjali.

Mimo je prišel popoten človek iz drugega kraja. Videl je in je postal, postal je, poslušal in gledal. In ko je razumel, je z dlanjo udaril ob dlan in zakričal: «Hej, hej!». Pa je iz koruze švignil zajec in jo ubrskal proti gozdu.

Može so zijali, potem so se zahvalili popotnemu človeku in so dejali: «Pošasi! Kdo bi si mislil, da je za tako reč »hej! hej!« boljši kakor našega čuvaja Kolomon!».

FRAN MILČINSKI

Zakrpane hlače

V našo šolo je hodil otrok revnih staršev. Nosil je hlače, ki so bile tako čudovito zakrpane, da smo kar noreli od veselja. In ko smo že mislili, da bo temu vsak čas konec in pride nazadnje vendarle v novih hlačah, je naenkrat spet čepela na njih velika rjava krpa in zdelo se je, kakor da krpiče naokoli gledajo z novim pogumom v prihodnost — kakor obupan narod, ce iznenada prime za vajeti velik in pogumen državnik.

Ko smo se v jeseni vrnili s počitnic, smo si na šolskem dvorišču v največjo zabavo ogledovali mirtičeve hlače, zlasti če so medtem postale še bolj pisane.

Kako me je danes vsega tega sram! Saj ne rečem, da je to bila morda zioba — ampak vse skupaj je bilo tako neskončno bedasto in nepremišljeno. Videli smo samo pisane krpe, nismo pa pomislili, kaj vse se za njimi skriva. Cel svet skrone materinske ljubezni, prečutih noči in bog ve kako solz, ker je vse zamudno krpanje zaleglo le toliko, da so se sinu v šoli posmehovali.

Ko smo majunim denarjem je pac mati morala skrbeti za gospodinjstvo in s kaksnim strahom je nemara šivala, da bi hlače vzdržale še eno leto! Koliko tisoč več so bile vredne te hlače kakor najlepše in najmodernejše dokolenke s ponkanimi robovi!

Ali ste že slišali, da dandanes dostikrat tudi s stoisoči odkupujejo snike starin mojstrov-shkarjev, ki dostikrat še risati niso znali prav, pa so zato svojim slikam vumili toliko ljubezni in miline, da nas še danes po več sto letov prevzemata toplota in prisrčnost?

No — mirtičeve zakrpane hlače so tudi bile taka umetnina in danes bi dal veliko zanje, če bi bile naprodaj: oopesil bi jih na tablo kakor zemljevid in vam s palico pokazal čudovito iznajdljivost materinske ljubezni, opozoril bi vas, koliko razmišljanja, koliko skroji skriva neznaten košček blaga — toliko, da bi tega ne mogel posneti niti prvi pariški krojač, ampak bi samo vzkliznil: «Toliko potrpljenja nima noben krojač in nopen stroj, to zmore edino mati!».

In razumeli bi, kako zelo mora biti človek omejen, da se posmehuje takim hlačam! Kdor zna tako krpiti, ni mogoče, da bi bil navaden človek: mirtičeva mati je gotovo bila izredna žena in danes mi je žal, da nismo mirtiča nikoli prosili za dovoljenje, da bi jo obiskali.

Ce torej kdaj vidite kake zakrpane hlače, nikar ne pozabite, kaj sem vam danes povedal! Da veš,

kako nastanejo take hlače in kako tudi razumeš, koliko in kakšnega truda je v njih — je veliko važnejše, kakor če prebereš cele zvezke svetovne zgodovine in veš, kako nastanejo ognjeniki.

Kako to,

Ker ni gršega, kakor če se posmehujemo in rogamo ljubeznivi mu in marljivemu delu in ker po-kažemo največ omike, če se nikoli ne smejemo ob neprimerni priliki. Do te omike pa nam ne pripomoreta svetovna zgodovina in ne naravoslovje, če sta tudi še tako velikega pomena — ne, do nje nas vodi le razmišljanje o življenju naših bližnjih.

Radovedni zajček

Nekoč je živel zelo radoveden zajček. Vse je hotel vedeti. Če je kaj zasumelo na polju, jetakojdvignil usesa izza zelate glave. Če je kaj zaropotalo na stezi, je ena, dve — pomolil glavo iz trave, in ce je na potu kaj zaslišal, se je nitro postavil na zadnje noge.

Mama zajka ga je zmerom kregala in opominjala: «Malček, skrij se, če ne bo joj!» A zajček ni hotel in ni hotel ubogati.

Kaj tako buči na polju? Kaj tako grmi: bum, bum?

Zajček za grmom divigne uhlje in poslušal. Postavi se na zadnje noge in pogleda.

A komaj pogleda, se že zabliška in reče «bum». In že leži zajček na tlen. Nikoli več ne bo revček radoveden, nikoli več ne bo strigel z unli, nikoli več se ne bo postavil na zadnje noge.

Lisica in mačka

Lisica in mačka sta hodili po lozi in se prepirali, katera je pametnejša.

Lisica pravi: «Oj, mačka, zbiral pamet!»

Mačka vpraša: «Povej, lisica, koliko pameti imaš?»

Lisica se pobaha: «Devet vrst pameti imam.»

Mačka reče: «Ojoj, jaz pa samo dve vrsti pameti poznam.»

«Kateri dve?» zaradovedi lisica.

«Gor pa dol!» se odreže mačka.

Dospela v globoko drago. Na dnu drage je rasla jelka. Kar zalajajo lovski psi in obkolijo drago. Mačka — smuk! — na jelko, od koder se je smejala lisici, ki so jo lovski psi gonili kot noro.

«Hej, lisica, pomagaj si zdaj s svojo pametjo! Devetero pameti ti mora vendar bolje služiti kot meni dve!»

Fran Levstik:

Cesarica in Krpan

Krpan je na Dunaju v dvoboju premagal velikana Brdavsca. V cesarskem poslopju so se zbrali zmagovalcu na čast vsi knezi in vojvode in vsa prva gospoda. Cesar Janez je bil tako vesel, da mu je v zahvalo ponudil edino hčer za ženo. Cesarici pa to ni bilo po volji; še zmeraj ni Krpanu oprostila, da ji je bil posekal najlepšo lipo na vrtu, ko si je pripravljaj orožje za boj.

Cesarica še zdaj ni bila pozabila košate lipe nad kamnitno mizo na vrtu; zato je tudi zraven ni bilo, poslušala pa je za vrati, kakor imajo ženske navado, ki bi rade vse izvedele. Ko je slišala, da cesar ponuja Krpanu svojo hčer v zakon, je prišla tudi ona in rekla:

«Ne boš je imel, ne! Lipo si mi spridil, hčere ti pa ne dam! Lju-

beznivi moj mož, menda ti je kri v glavi zavrela, da govoriš take besede, ki sam veš, da so prazne ena in druga. Pa tudi vas naj bo sram, vas, gospodje! Grdo je, da se mora kmet za vas bojevati! Še tudi velikan ne imel več glave, ko bi vi kaj veljali. Res je, Krpan, dandanes bi lipo lahko stala, pa otel si cesarstvo in tudi Dunaj si otel; zato pa dobiš vina sod, ki drži petdeset malih veder, potem sto in pet pogač, dvajset janjcev in pa osemindširideset krač ti bomo dali. Ali dobro me poslušaj! To moraš vse domov na Kranjsko spraviti, ako hočeš; prodati ne smeš ne cepéra, ne tukaj ne na potu. Kadar boš na Vrhu pri Sv. Trojici, potlej pa stori, kakor se ti zdi! In ker zdaj nimamo tukaj nobenega Brdavsca več, menda ne bo napak, če osedlaš imenitno svojo kozico, ki praviš, da je kobilica, pa greš lepo počasi proti Vrhu. Pozdravi mi tamkaj vse Vrhovščake, posebno pa mater županjo!».

Cesarica je to izgovorila pa je šla precej spet v svoje hrame.

vseh gospodov je bilo jako sram. Kaj bi jim pa tudi ne bilo? Prebilo jih je obrenkala, prav kakor takim gre. Krpan se je pa držal, da je bil skoraj hudemu vremenu pouoben. Kakor bi se za Mokrcem bliskalo, tako je streljal z očmi izpod srditega čela; obrvi so mu pa sršele ko dve metli. Da te treni, kako je bilo vsem okoli njega čudno pri srcu! Še cesar je piano od strani gledal, cesar! Pa vendar, ker sta bila vedno velika prijatelja, zato se je počasi predzani in mu rekel:

«Krpane, ti le molči, bova že naredila, da bo prav!».

Krpan ga pa ni nič poslušal, temveč si je zadel na desno ramo kij, na levo pa mesarico, stopil k durim in rekel:

«Veste kaj? Bog vas obvaruj! Pa nikar kaj ne zamerite!». Na te besede je prijel za kljuko, kakor da bi hotel iti.

Cesar je potekel za njim: «Čakaj no! Daj si dopovedati, bog nas varuj, saj menda nisi voda!».

Krpan je odgovoril: «Koga? Menite, da nisem še zadosti slišal, ka-li? Meni bi gotovo segla brada že noter do pasu ali pa še dalje, ko bi se ne očedil vsak eden dvakrat, pa bo kdo pometal z menoj? Kdo je pome poslal ko-

čijo in štiri konje, vi ali jaz? Dunaja ni bilo meni treba, mene pa Dunaju! Zdaj se pa takisto dela z menoj! In pa se zavoljo mesa in vina moram očitke požirati! Že nekatere matere kruh sem jedel, crnega in belega; nekaterega očeta vino sem pil; ali nikjer, tudi pri vas nisem in ne bom dobil take postrežbe kakršna je v Razdrtem pri Klinčarju. Ni gršega na tem svetu kakor to, če se kaj da, potlej po očita! Kdor noče dati, pa naj ima sam! Pa tudi, kdo bi mislil, da lipove pravde še zdaj ni kraja ne konca? Ali je bilo tisto drevesce vaš bog ali kaj? Tak les raste za vsakim grmom. Krpana pa ni za vsakim voglom, še na vsakem cesarskem dvoru ne, hvala bogu! Darove pa spet take daje, da človek ne more do njih; to je ravno, kakor bi mački miš na rep privezal, da se potlej vrti sama okrog sebe, doseči je pa vendar ne more. Petdeset malih veder vina, pet in sto pogač, dvajset janjcev in pa osemindširideset krač: tako blago res ni siromak, ali kaj pomaga! Prodati ne smem. Dunaja na Vrh pa tudi ne kaže prenašati. Pa jaz bom drugo napravil, kakor se nikomur ne zdi! Deske si bom znesel na dvorišče in, ako jih bo premalo, potlej bo pa drevje zapelo. Vse bom pose-

kal, kar mi bo prišlo pod sekuro, bodisi lipo ali lipec, hudolésovina ali dobrolétovina, nad kamnitno ali nad leseno mizo; pa bom postavil sredi dvorišča kolibo in tako dolgo bom ležal, dokler bo sod moker pa dokler bom imel kaj prigrizniti. A to vam pravim: samo še enkrat naj pride Brdavs na Dunaj, potlej pa zopet pošljite pome kočijo in služabnike ali pa še celo svojo hčer, ki ne mara zanj malo in dosti ne; pa bomo videli, kaj boste pripeljali z Vrha od Sv. Trojice! Ako bo Krpan, mesa in kosti gotovo ne bo imel, ampak iz ovsene slame si ga boste morali natlačiti; pa se ga še vrabci ne bodo bali, nikar še velikani! Misli! sem iti brez besede govorenja; ker ste me pa sami ustavili, ne bodite hudi, če sem vam katero grenko povedal; saj menda veste, kako je dejal rajni Jernejko na Golem: Ali ga bom s pogačo pital, kadar se s kom kregam? Kar ga bolj uježi, to mu zabelim. Zdaj pa le zdravi ostanite!».

Martin Krpan, 1858, odlomek